מה עמיתך באחת אף עובד כוכבים נמי באחת אמרי ולאמימר דאמר משיכה בעובד כוכבים קונה הניחא אי סבר לה כר' יוחנן דאמר דבר תורה מעות קונות משיכה לא אהני לעמיתך לעמיתך בכסף לעובד כוכבים במשיכה אלא אי סבר לה כר"ל דאמר משיכה מפורשה מן התורה לעמיתך במשיכה ולעובד כוכבים במשיכה לעמיתך למה לי אמרי לעמיתך אתה מחזיר אונאה ואי אתה מחזיר אונאה לכנעני מאל תונו איש את אחיו נפקא חד בכנעני וחד בהקדש וצריכי דאי כתב רחמנא חד הוה אמינא לכנעני הוא דאין לו אונאה אבל הקדש יש לו אונאה קמ"ל הניחא למ"ד גזילו אסור היינו דאצטריך קרא למישרי אונאה אלא אי סבר לה כמ"ד גזילו של כנעני מותר אונאה מיבעיא אמרי אי סבר לה כמ"ד גזילו מותר על כורחיך כר' יוחנן ס"ל מיתיבי הלוקח גרוטאות מן העובד כוכבים ומצא בהן עבודת כוכבים אם עד שלא נתן מעות משך יחזיר ואם משנתן מעות משך יוליך הנאה לים המלח ואי אמרת מעות קונות משיכה ל"ל הבא במאי עסקינן שקיבל עליו לדון בדיני ישראל אי הכי מעות למה לי הכי קאמר אע"פ שנתן מעות אי משך אין ואי לא לא אי הכי קשיא רישא אמר אביי רישא משום דאיכא מקח טעות אמר ליה רבא רישא משום דאיכא מקח טעות סיפא ליכא מקח טעות אלא אמר רבא רישא וסיפא מקח טעות רישא דלא יהיב זוזי לא מיחזי בעבודת כוכבים ביד ישראל סיפא דיהיב זוזי מיחזי בעבודת כוכבים ביד ישראל ואביי אמר לך רישא מקח טעות דלא ידע ההא לא יהיב ליה זוזי סיפא לאו מקח טעות הוא דכיון דיהיב זוזי כי קא משיך איבעי לעיוני והדר מימשך רב אשי אמר מדרישא משיכה אינה קונה סיפא נמי משיכה אינה קונה ואיידי דתנא רישא משך תנא סיפא נמי משך רבינא אמר מדסיפא משיכה קונה רישא נמי משיכה קונה ורישא הכי קאמר אם לא נתן ולא משך יחזור מאי יחזור יחזור בדברים קסבר דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה והני מילי ישראל מישראל דקיימי בדבורייהו אבל ישראל מעובד כוכבים דאינהו לא קיימי בדבורייהו לא:

מתני'

מה עמיתך באחת. משיכה: **אף עובד כוכבים באחת.** בכסף ולא במשיכה דהכי משמע עמיתך במשיכה ולא עובד כוכבים: **מכסף מקנתו.** בעבד עברי הנמכר לעובד כוכבים הכתוב מדבר: **לאמימר דאמר כו'.** בפרק בתרא דע"ז (דף עא.): **הניחא אי סבר לה כרבי יוחנן דאמר.** בפרק הזהב (ב"מ מז:) דבר תורה מעות קונות דכתיב ונתן הכסף וקם לו דגמרי' הדיוט מהקדש ומשיכה לא קניא איכא למימר דעמיתך אתי למימר מיד עמיתך בכסף ומיד עובד כוכבים במשיכה: **מפורשת מן התורה.** מיד עמיתך משמע מיד ליד: **אמרי לעמיתך.** דממעט כנעני מדין אונאה דכתיב בסיפיה דקרא קממעטי ליה: **אונאה מאל תונו איש את אחיו נפקא.** דמשמע אחיו ולא כנעני: **חד למעוטי כנעני וחד למעוטי הקדש.** מאונאה: **כמ"ד גזילו.** של כנעני אסור בב"ק בפ' הגוזל בתרא (דף קיג:): **אמרי.** ודאי אי סבר גזילו של כנעני מותר תו לא אתא קרא למישרי אונאה אלא למעטיה מדין קנייה וכיון דאמר עובד כוכבים קנה במשיכה על כרחיך כר' יוחנן סבירא ליה דמכסף קא ממעיט ליה: **גרוטאות.** חתיכות כסף: **יחזיר.** דמשיכה אינה קונה: **ליס המלח.** דעבודת כוכבים ביד ישראל אינה בטילה עולמית: משיכה למה לי: **מקח טעות.** דלא ידע דאית בה עבודת כוכבים הלכך מצי למיהדר ביה: **רישא איכא מקח טעות סיפא ליכא מקח טעות.** בתמיה: **רישא וסיפא מקח טעות.** ומדינא מצי מהדר ביה נמי בסיפא ומיהו רבנן גזרו כיון דיהיב זוזי והדר שקיל להו מיחזי כמוכר עבודת כוכבים ורישא דלא יהיב זוזי וכי מהדר לה לא מידי שקיל לא מיחזי כעבודת כוכבים ביד ישראל ומשום הכי נקט מתן מעות אע"ג דקיבל עליו לדון בדיני ישראל: **דלא הוה ידע.** דאית בהו עבודת כוכבים דהא לא יהיב זוזי דלימא איבעי לעיוני דסתם תגר לא מעיין עד שעת מתן מעות: **איבעי לעיוני.** ומדלא עיין אחולי אחיל והוי משיכתו משיכה גמורה: **רב אשי אמר.** לעולם בשלא קיבל עליו לדון בדיני ישראל ולא קשיא סיפא לר' הושעיא דקאמרת אי מעות קונות משיכה ל"ל משיכה לאו דוקא דמדרישא משיכה אינה קונה דקתני יחזיר ד) סיפא נמי משיכה אינה קונה: **רבינא אמר מדסיפא משיכה קונה כו'.** וכגון שקיבל עליו לדון בדיני ישראל. וקסבר האי תנא דאיצטריך למימר דאין צריך לעמוד בדיבורו עם העובד כוכבים: **דקסבר דברים יש בהן משום מחוסרי אמנה.** אם חוזר בדיבורו:

דבר תורה מעות קונות. פירש בקונטרס דכתיב בהקדש ונתן הכסף וקם לו וגמר הדיוט מהקדש י) ול"ת לר"ש לקיש דאמר משיכה מפורשת מן התורה ליגמר שיקנה כסף בהדיוט כמו בהקדש ומשיכה נמי תקני בהקדש כמו בהדיוט ותירץ הרב רבי יהודה בר נתן דמשיכה לא שייכא בהקדש דכל היכא דאיתיה בי גזא דרחמנא איתיה ולהכי פריך טפי כסף (ב) מבהדיוט שבהדיוט דאפשר במשיכה לא יהא (אלא) קנין אחר כ)ונראה לר"י דמקרא נפיק ליה שפיר דדרשינן מיד עמיתך במשיכה הא מיד עובד כוכבים בכסף ומדעובד כוכבים בחדא ישראל נמי בחדא דשניהם למדין זה על זה דליכא למימר דלא משתעי קרא אלא דעובד כוכבים בהא אי בהא וכן ישראל דא"כ הוי שוין ואפילו אם תימצי לומר שיקנה אליפין בישראל ולא ל)בעובד כוכבים ולא כדפרישית לעיל מצי למימר דלא משתעי קרא אלא בקניין הרגילין ומצויין כגון כסף ומשיכה והכך למדין ישראל ועובד כוכבים זה מזה ועוד מפרש ר"י טעמא דר' יוחנן דמעות קונות מגופיה דקרא דאי קנה מיד עמיתך דסתם קנין דקרא במעות כדכתיב (ירמיה לב) שדות בכסף יקנו וכתיב מכסף מקנתו (ויקרא כה) מ): **כמ"ד גזל הכנעני מותר.** פ"ה פלוגתא בהגוזל בתרא (ב"ק קיג.) וכולה שמעתא דהתם מוכח דאסור והפקעת הלוואתו פליגי אבל בפרק ד' מיתות (סנהדרין דף נז.) תניא גזל וגנב וכן יפת תואר ישראל בכנעני מותר ובפ' המקבל (ב"מ דף קיא:) נמי אמר חד למישרי גזילו של כנעני וחד למישרי עושקו גבי רעיך ואחיך ול"ת וגזל הכנעני היכי שרי הכתיב (ויקרא כה) וחשב עם קונהו ובכנעני שהוא תחת ידך משתעי דאי אין תחת ידו מי ליית לפי שנים שעבר נ)היובל וי"ל היכא דאיכא חלול השם ודאי אסור וכי שרייה היכא דליכא ליה לאישתמוטי וגזל ממנו בעלילה או בכמה ענינים: **ואי אמרת מעות קונות משיכה למה לי.** תימה דבפ' בתרא דע"ז (דף עא.) מייתי הך ברייתא למידק איפכא מרישא דקאמר ואי אמרת משיכה בעובד כוכבים קונה אמאי יחזיר ואומר ר"י דהמקשה סובר הכא והתם דתרוייהו בעינן בכנעני משיכה ומעות והשתא ניחא ליה הכא והתם רישא וסיפא:

הכי קאמר אע"פ שנתן מעות אי משך אין אי לא משך לא. ול"ת והא איכא מי שפרע יש לומר כשקבל עליו לדון בדיני ישראל ומי שפרע אין זה דין אלא כמו שמפרש ר"ת בפרק הזהב (ב"מ מח:) ס)דלענין יוקרא וזולא צריך מי שפרע אבל לא במקום שמפסיד לגמרי ולע"ג דבסמוך מפורש משום דברים בעלמא אי הוה נהי משום מחוסרי אמנה היה נאסר משום דמחזי כעבודת כוכבים ביד ישראל ואביי לא חייש למיחזי עבודת כוכבים ביד ישראל ועוד דכאן לא מיחזי כלל כיון דמי שפרע ליכא כדפרישית וליכא נמי משום מחוסרי אמנה בעובד כוכבים טפי פ) מבישראל:

דכיון דיהיב זוזי איבעי ליה לעיוני והדר ממשך. ואף על גב דבשאר מקח טעות לא אמרינן הכי שאני לוקח גרוטאות מיד עובד כוכבים דאיבעי ליה לאסוקי אדעתא טפי שמא יש בהן עבודת כוכבים: **רב** אשי אמר מדרישא משיכה אינה קונה. לפי מה שרגיל ר"ת לפסוק כר' יוחנן לאמר דבר תורה מעות קונות משום דפסיק רבא בהחולץ (יבמות דף לו.) בכל דוכתא כוותיה היכא דפליג עליה ר"ש לקיש בר מתלת קשה מכאן דרב אשי דהוא בתרא יותר מרבא סבר כר"ש לקיש דמשיכה מפורשת מן התורה מדקאמר משיכה בעובד כוכבים לא קני אלמא דדרשינן לעמיתך במשיכה הא לעובד כוכבים בכסף דאי כרבי יוחנן הא אמר לעמיתך בכסף הא לעובד כוכבים במשיכה וי"ל דרב אשי דהכא הדר ביה לגבי אמימר כדמוכח פרק בתרא דמסכת ע"ז (דף עא.) גבי הא דאמר אמימר משיכה בעובד כוכבים קונה תדע דהאי פרסאי משדרי פרדשני אהדדי ולא הדרי בהו ושקלו וטרי התם רבינא ורב אשי בההיא מילתא ובסוף שמעתא מסקינן ש"מ משיכה בעובד כוכבים קונה ש"מ וגם רבינא מקשה התם לרב אשי מדרבי יוחנן צ)לכן נח ולא קא"ל רב אשי רבי יוחנן לטעמיה דאמר דבר תורה מעות קונות ולהכי

עין משפט נר מצוה

ז א מיי' פ"ג מהלכות מכירה הלכה ג טוש"ע ח"מ סי' קנה סעיף א:
ח ב מיי' פי"ג מהלכות מכירה הלכה ז טוש"ע ח"מ סימן רכז סעיף כו:
ט ג מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם סעי' כט:
י ד מיי' פ"א מהלכות גזלה הלכה ג טוש"ע ח"מ סימן שנט סעיף א:
יא ה מיי' פ"ז מהלכות ע"ז הלכה ה טוש"ע י"ד סי' קמו סעיף ג:
יב ו מיי' פ"ז מהלכות מכירה הלכה י טוש"ע ח"מ סימן רד סעיף י:

* * *

שיטה מקובצת

א) חד בכנעני וחד בהקדש וצריכי. תימה דבפ"ק דפסחים גבי כל יראה ממעטינן מחד לך של אחרים ושל גבוה ואע"ג דהתם כתיבי שובא לך כולהו צריכי כדמפרש בפ' כל שעה וי"ל דהתם שייך למעט שפיר אחרים וגבוה מחד לך אבל הכא גבי גבוה שייך טפי עמיתו ואחיו מבעובד כוכבים ומיהו תימה גבי נזיקין בפ' ד' והו ממעטינן מחד רעהו הקדש ועובד כוכבים ואר"י דשאני הנאה בנזיקין דהוצאה הוי בעין גזל ואין סברא לפטור בהקדש מקרא דעובד כוכבים גופיה וא"ת (והרי"א דפסחים) והא במנחות בפ' רבי ישמעאל (דף ס"ז) גרסינן אבל הבא חדי עריסותיכם כתיב חד כדי שיעור עיסה מדבר יחד עריסותיכם ולא של עובד כוכבים עריסותיכם ולא של הקדש והיינו כמו בפסחים ובההיא דרשינן בחולין פרק ראשית הגז מחד עריסותיכם כדי עריסותיכם ובפרק השוכר את הפועלים גבי אכילת פועל משמע מחד רעך ממעטינן הקדש ועובד כוכבים וצריך לתרץ כמו שתירצנו מיהו ובההוא דמנחות למאי דפטר מירוח הקדש ומירוח העובד כוכבים משמע דנפיק מחד דגנך ולמאי דפטר במירוח הקדש ומחייב במירוח עובד כוכבים צריך טעם מ"ש דמסברא כמעטי מחד דגנך כמו בכל דוכתא: ב) אבל הקדש יש לו אונאה אע"ג דהקדש שוה מנה שחללו על שוה פרוטה מחולל היינו במתכוין אבל בטעות הו"א דיש אונאה. כ"ה בתוס' ב"ז: ג) ה"ק אם עד שלא נתן וכו' כי בצאתי בס"י וז"ל תוס' חיצוניות אם לא נתן מעות ולא משך יחזור דהכי משמע אם הוא עד שלא נתן וגם עד שלא משך שלא עשה לא משיכה ולא כסף יחזיר וכו' וכן כתוב בתוספות לקמן דף י"ד: ד) לעולם וכו' סיפא נמי משיכה אינה קונה אלא מתן מעות ואיידי דתנא רישא משך דאשמועינן דמשיכה אינה קונה תנא נמי סיפא משך ע"כ: ה) וא"ת לר"ל וכו' נ"א בס"י וא"ת לר"ל דאמר משיכה מפורשת מן התורה לא נגמרי שיקנה גם כסף בהדיוט כמו בהקדש ומשיכה נמי תיקנו וכו':

* * *

רבינו גרשום

לחזור בו. הא ליכא למימר דהשתא גופו קנה בכסף כ"ש ממונו: ואימא. ביד עמיתך במשיכה בידא מיד עובד כוכבים עד דאיכא תרתי בכסף ובמשיכה: דומיא דעמיתך מה עמיתך בחדא במשיכה ולא במעות אף עובד כוכבים בחדא במעות ולא במשיכה. וכדאמרי לעובד כוכבים כלל כלל לא דאינו קונה מישראל לא במשיכה ולא בכסף: אמרי לאו ק"ו הוא. לגופו דישראל קנה בכסף כ"ש ממונו בהמתו [עי' שייך לע"א]: ולאמימר דאמר. בבבא מציעא משיכה בעובד כוכבים קונה הניחא אי סבר לה כר' יוחנן דאמר דבר תורה מעות קונות ישראל מישראל ולא משיכה. מתרץ לה

מסורת הש"ס

א) [ע"ז עא.], ב) ב"מ מז: [סנהדרין פא: קדושין כו. כח: חולין פג.], ג) [ב"ק קיג:], ד) ע"ז נג. עא:, ה) [רש"ם מוחק הנאה], ו) [ב"מ מט.], ז) [מכאן שייך עד לע"א], ח) ע"ל שייך לע"ב, ט) וגמר ל"ק, י) ל"ק מ"י, כ) ועוד נראה לר"י שפיר דדרשינן ל"ק, ל) בעובד כוכבים כדפרישית לעיל ל"ק, מ) [וע"ע תוס' עירובין פא: ד"ה שמא], נ) תפות היובל וי"ל ל"ק, ס) [ד"ה אי אמרת], ע) שייך ל"ק, פ) [נ"ל כמו בישראל], צ) תיבת לכן נח ל"ק.

* * *

תורה אור השלם

1. וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו: ויקרא כה יד

* * *

הגהות הב"ח

(א) גמ' משיכה לא קניא אהני: (ב) תוס' ד"ה דבר וכו' טפי כסף בהקדש מבהדיוט ובהדיוט וכו' לא יהא לי קנין אחר:

* * *

מוסף רש"י

משיכה בעובד כוכבים קונה. אע"ג דלא יהיב מעיים דמי לישראל, הכי משוך מינה קנייה וכי ישראל מעמיים (ע"ז עא.). **דבר תורה מעות קונות.** מכיון שנתן מעות למוכר אין אחד מהם יכול לחזור. לגמרינן מהקדש דכתיב ונתן הכסף וקם לו (מנחות ט). כל ימנתן לגוקה בן הדיוט (ערכין כט.). **גרוטאות.** שברי כספים (ע"ז עא.). **אם עד שלא נתן מעות משך יחזיר.** לעמיים ויבטלנו ויחזר כך אם ירצה יקחנו ממנו, ולע"ג דמשך לא אמרינן עבודת כוכבים ביד ישראל היא ואינה בטלה, דהא משיכה בטעות הואי דלא ידע שיש כאן עבודת כוכבים (שם) דלא קנייה ולא מיחייב לבטלה (שם שם). **יוליך הנאה לים המלח.** ואין רשאי להחזירה לעמיים וליטול מעותיו ואע"ג דמשיכה בטעות הואי כיון דיהב דמי כי הדר שקלינהו מיחזי כמזבן לזוזי (שם ע:).

* * *

רבינו גרשום (המשך)

הכי לעמיתך בכסף ולעובד כוכבים במשיכה. משום הכי איצטריך למיכתב לעמיתך דעמיתך בכסף ולא לעובד כוכבים ומהפך ר' שמעתא דר' יצחק אלא אי סבר לה כר"ש לקיש כר א"כ לעמיתך מאי אתא למעוטי ביה דהדרויהו במשיכה: וחד למעוטי הקדש. שלא תאמר לא תהא כח הדיוט חמור מהקדש קמ"ל לעמיתך ולא להקדש: גזלו אסור. דעובד כוכבים: אי סבר לה כמאן דאמר גזלו מותר ולא איצטריך לעמיתך לאונאה על כרחיך אמימר כרבי יוחנן ס"ל דאמר דבר תורה מעות קונות והלכך איצטריך לעמיתך דלעמיתך בכסף ולעובד כוכבים במשיכה: גרוטאות. חתיכות כסף קטנות: יוליך הנאה לים המלח. דהשתא הווייה שלו ואסיר לקיימה ברשותו ואסור לו למוכרה: אי הכי קשיא רישא. דאמאי יחזיר והא משך והיה [צריך] להוליך לים המלח: דאיכא מקח טעות. דלא ידע דהוה בהו עבודת כוכבים: רישא וסיפא מקח טעות. ומשיכה קונה שקבל לדון בדיני ישראל: ואביי אמר לך. לעולם כדאמרינא רישא דאיכא מקח טעות דאע"ג דמשך כיון דאכתי לא יהיב זוזי לא דק אי הוו בהו עבודת כוכבים אי לא הלכך יחזיר: וסיפא לאו מקח טעות. דכיון דיהיב זוזי והדר משך עיוני עיין [ומדלא עיין] אחולי אחיל ולא הוי מקח טעות: מאי יחזור. הא לא משך בקום: יחזור בדברים בתנאי הקנאה.